

Aneta Szechter-Grycewicz¹, Agata Marasz¹, Barbara Musiał¹, Beata Brodzińska¹, Grażyna Czaja-Bulsa^{1, 2}

¹Zakład Pielęgniarstwa Pediatrycznego, Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

²Oddział Pediatrii, Gastrologii i Reumatologii SSP ZOZ nad Dzieckiem i Młodzieżą w Szczecinie

Palenie papierosów przez gimnazjalistów szkół szczecińskich

Smoking cigarettes among junior high school students in Szczecin

STRESZCZENIE

Wstęp. Palenie papierosów jest powszechnie uznane za szkodliwe dla zdrowia, jednak młodzież wciąż sięga po pierwszego papierosa dość wcześnie i eksploruje palenie z własnego wyboru. Obserwuje się osobistą ciekawość i chęć zaimponowania grupie „modnym” zachowaniem.

Cel pracy. Celem pracy była próba oceny przyczyn, częstości oraz miejsc palenia papierosów przez szczecińską młodzież gimnazjalną, a także poznanie poglądów młodzieży na temat skuteczności działań profilaktycznych.

Material i metody. W badaniu wzięło udział 918 gimnazjalistów szkół szczecińskich, 58% dziewcząt i 42% chłopców w wieku 13–15 lat. Zastosowano kwestionariusz ankiety, który poddano opracowaniu statystycznemu programem STATISTICA 6.0. Różnice pomiędzy parametrami analizowano za pomocą testu χ^2 Pearsona, a korelacje oceniano testem r-Spearmana. Za różnice istotne statystycznie uznano te, których poziom istotności był niższy niż 0,05.

Wyniki i wnioski. Połowa badanych gimnazjalistów chociaż raz sięgnęła po papierosa. Papierosów nigdy nie paliło 49,4% dziewcząt i 51,2% chłopców. Systematycznie papierosy pali 21% gimnazjalistów. Częściej palą chłopcy niż dziewczęta: 24,1% i 17,6% ($p < 0,02$). Najczęściej sprzyjającą sytuacją dla palenia są spotkania z rówieśnikami (69%). W istotnym odsetku gimnazjaliści palą na terenie szkoły w czasie przerw międzylekcyjnych (62%), często sięgają po używki z powodu braku jakichkolwiek zajęć (48%). Młodzi ludzie wciąż sięgają po papierosy. Głównymi przyczynami palenia papierosów przez młodzież są: moda, nuda i chęć przynależności do grupy. Młodzież uznaje, że palenie papierosów podnosi ich pozycję w grupie. W walce z zaprzestaniem palenia młodzież najchętniej liczy się z opiniami koleżanek i kolegów, a o pomoc zwróciłyby się do rodziców.

Problemy Pielęgniarstwa 2012; 20 (1): 64–69

Słowa kluczowe: młodzież, gimnazjaliści, papierosy, palenie papierosów

ABSTRACT

Introduction. It is generally known that smoking cigarettes is hazardous to health, but young people still choose to start smoking when they are relatively young. It is curiosity and the desire to impress peers with ‘hip’ behaviour that affect their decision to try a cigarette.

Aim of the study. The objective of the study was to analyse the reasons, frequency and venues of cigarette smoking among the student of junior high schools in Szczecin. The authors also aimed at finding out what teenagers think about the smoking prevention measures.

Material and methods. The survey covered 918 students of junior high schools in Szczecin, 58% of girls and 42% of boys aged 13–15. The authors used a questionnaire which was later statistically processed by means of the STATISTICA 6.0 programme. The differences between parameters were analysed with the Pearson’s Chi-square test, while the correlations – with the Spearman rank test. The differences were considered statistically significant when their significance level was lower than 0.05.

Results and conclusions. Half of the surveyed teenagers have tried smoking cigarettes at least once. 49.4% of girls and 51.2% of boys have never smoked, while 21% of junior high school teenagers smoke regularly. Youth smoking affects more boys than girls: 24.1% and 17.6% respectively ($p < 0.02$). The most popular form is social smoking (69%). A significantly large number of teenagers smoke at school during breaks (62%) and 48% declare that they do that because of boredom. Young people often try smoking cigarettes. The main reasons for youth smoking are: following fashion, boredom and peer pressure. Youngster claim that smoking strengthens their position in a peer group. In their efforts to stop smoking they value the opinion of their peers but would seek help with their parents.

Nursing Topics 2012; 20 (1): 64–69

Key words: youth, junior high school students, cigarettes, smoking of cigarettes

Adres do korespondencji: mgr Aneta Szechter-Grycewicz, Zakład Pielęgniarstwa Pediatrycznego, Wydział Nauk o Zdrowiu PUM, ul. Żołnierska 48, 70–204 Szczecin, tel.: (91) 480 09 29, tel. kom.: 502 642 423, mail: anetamidwife@op.pl

Wstęp

Przyczyn sięgania przez młodzież po papierosy należy się dopatrywać na kilku płaszczyznach, takich jak: psychologicznej, kulturowej czy społecznej.

Głównie obserwuje się osobistą ciekawość, chęć eksplorowania nieznanymi zjawiskami czy przeżywanie problemów osobistych, które to wpływają na decyzję o sięgnięciu po pierwszego papierosa. I chociaż palenie papierosów jest powszechnie uznane za szkodliwe dla zdrowia, to młodzież pali czynnie z własnego wyboru. Od wielu lat obserwuje się stały odsetek palącej młodzieży, z nieznacznym wskaźnikiem malejącym. Obecnie wyniki większości badań wśród młodzieży polskiej potwierdzają przybliżony do osób dorosłych odsetek palących wśród nastolatków (ok. 20%). Należy zaznaczyć, że dzieci i młodzież są szczególnie narażone na negatywne skutki wynikające z palenia papierosów, tak więc należałoby wzmocnić program profilaktyczny w obszarze tej problematyki. Zazwyczaj okres nauki w szkole, szczególnie w szkole gimnazjalnej, jest momentem, w którym większość dzieci rozpoczyna eksperymentowanie z różnymi substancjami psychoaktywnymi, są to przede wszystkim papierosy. W silnej korelacji pozostają stosunki panujące w rodzinie, pomiędzy obojgiem rodziców, ale przede wszystkim pomiędzy rodzicami (opiekunami) a dzieckiem.

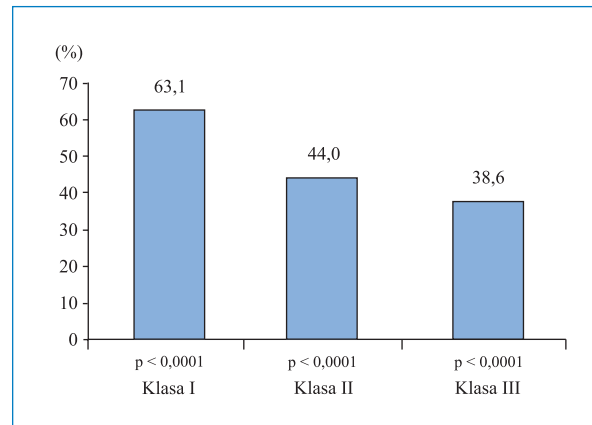
Współczesny rytm życia przeciętnej rodziny w Polsce powoduje, że obok zdobywania pieniędzy, zostają zatracone wartości rodzinne oraz niezwykle ważne relacje panujące pomiędzy dzieckiem a rodzicami. Dbałość o wsparcie w czasie dorastania dziecka, zainteresowanie jego problemami w życiu szkolnym i osobistym to istotne zjawiska, które pozwolą młodej osobie wybrać właściwą decyzję. Ma również to wpływ na decyzję o rozpoczęciu palenia. Istotny jest fakt, że młodzież otrzymuje przyzwolenie na używanie substancji psychoaktywnych również w środowisku domowym. Podczas imprez domowych dzieci sięgają po alkohol i papierosy, nierzadko również po narkotyki.

Cel pracy

Celem pracy była próba oceny przyczyn, częstości oraz miejsc palenia papierosów przez szczecińską młodzież gimnazjalną. Badanie miało również na celu wyodrębnienie miejsc i sposobów zaopatrywania się w papierosy przez młodzież, a także poznanie poglądów młodzieży gimnazjalnej na temat skuteczności działań profilaktycznych podejmowanych przez dorosłych w celu przeciwdziałania nikotynizmowi wśród dzieci i młodzieży.

Materiał i metody

Badania przeprowadzono wśród losowo wybranych szkół gimnazjalnych miasta Szczecina, do których uczęszczała młodzież w wieku 12–15 lat. W badaniu

Rycina 1. Odsetek młodzieży gimnazjalnej, który nigdy nie palił papierosów

Figure 1. Percentage of junior high school students, who have never smoke cigarettes

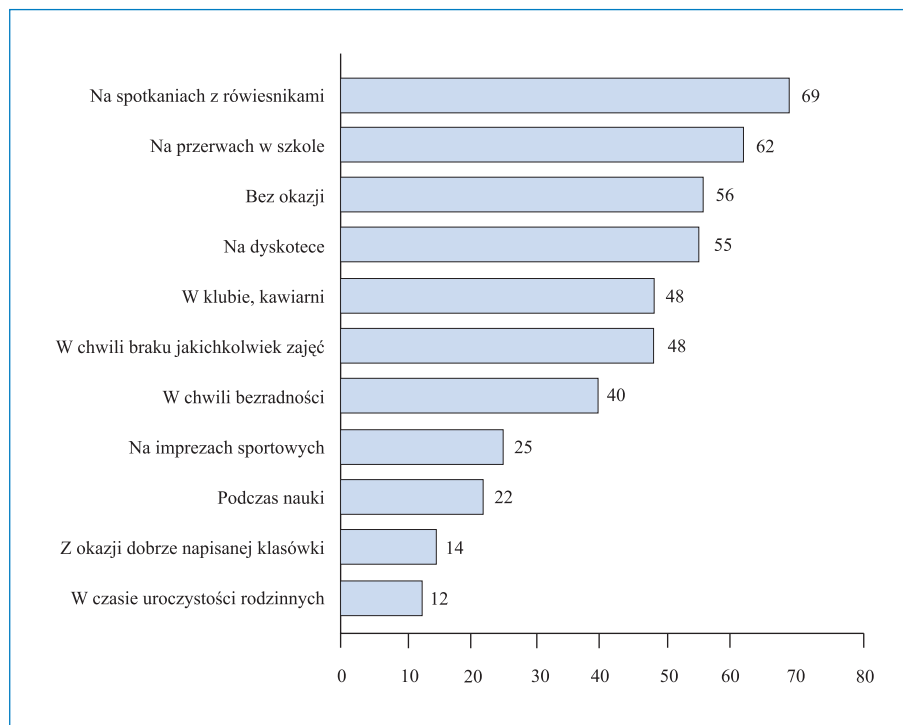
wzięło udział 918 gimnazjalistów, po wcześniejszym wyrażeniu zgody na anonimowe badania ankietowe. Szkoły posiadały różną lokalizację w mieście. Dziewczęta stanowiły 58% uczniów, a chłopcy 42%. Klasy I liczyły 344 uczniów, co stanowiło 38% grupy badanej, klasy II — 250 osób (27%), a klasy III — 324 osoby (35%).

Kwestionariusz zastosowanej w badaniach ankiety został opracowany na pierwowzorze autorskiej ankiety Skowrońskiej [1]. Ankieta składa się z 17 pytań (zamkniętych, otwartych oraz mieszanych). Uzyskane dane zostały poddane opracowaniu statystycznemu za pomocą programu STATISTICA 6.0. Różnice pomiędzy parametrami analizowano za pomocą testu χ^2 Pearsona, a korelacje oceniano testem r-Spearmana. Za różnice istotne statystycznie uznano te, których poziom istotności był niższy niż 0,05. Badania przeprowadzono w 2009 roku.

Wyniki

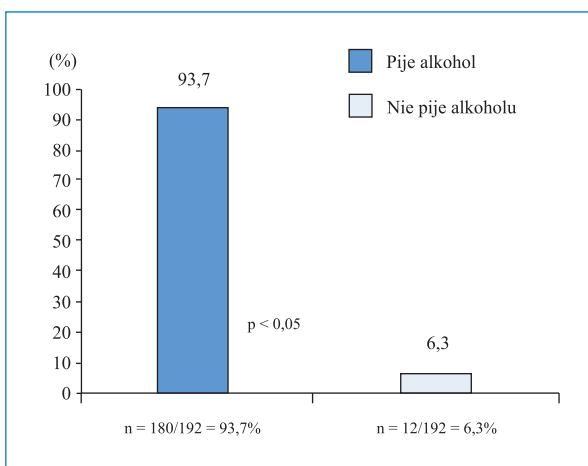
Połowa badanych gimnazjalistów chociaż raz sięgnęła po papierosa. Nigdy nie paliło papierosów 49,4% dziewcząt i 51,2% chłopców. Obserwuje się zależności inicjacji palenia od wieku oraz od płci. Im „starszy” gimnazjalista, tym odsetek palących jest większy. Tym samym w klasie I abstynencję w paleniu zadeklarowało najwięcej osób — 63,1%, w klasie II — 44% uczniów, a w III — 38,6% uczniów (ryc. 1).

Systematycznie papierosy pali 21% gimnazjalistów. W klasie I jest to 14,2% uczniów, w klasie II — 27,2%, a w klasie III — 23,3% (p < 0,0001). Częściej palą chłopcy niż dziewczęta: 24,1% i 17,6% (p < 0,02). Najczęściej sprzyjającą sytuacją dla palenia są spotkania z rówieśnikami (69%). W istotnym odsetku gimnazjaliści palą na terenie szkoły w czasie przerw międzylek-

Rycina 2. Sytuacje, w których młodzież pali papierosy

Figure 2. Situations in which youth smoke

Rycina 3. Częstość picia alkoholu przez gimnazjalistów palących papierosy (n = 192)

Figure 3. Frequency of alcohol drinking among junior high school smokers (n = 192)

cyjnych (62%), często sięgają po używki z powodu braku jakichkolwiek zajęć (48%). Niektórzy palą papierosy w czasie uroczystości rodzinnych (ryc. 2).

Nie stwierdzono różnicy w częstości palenia papierosów pomiędzy obojgiem rodziców gimnazjalistów palących papierosy. Papierosy paliło 28,2% matek oraz 28,9% ojców. Ponieważ spotkania rówieśnicze czy prze-

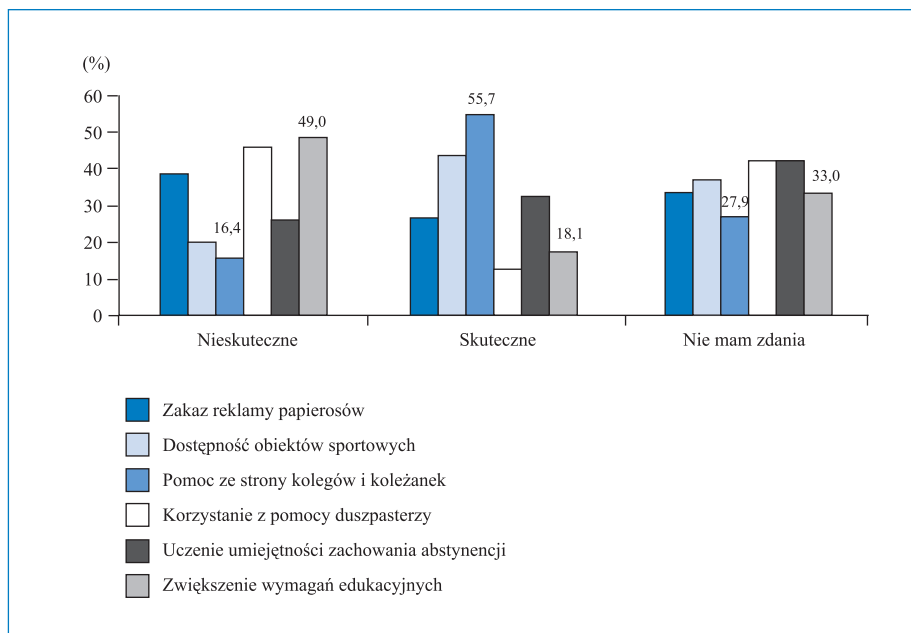
bywanie w klubach i kawiarniach stało się popularne wśród młodzieży, obserwuje się łączenie różnego typu używek, najczęściej papierosów z alkoholem. Większość gimnazjalistów palących papierosy pije również alkohol (93,7%) (ryc. 3).

W ocenie skuteczności sposobów ograniczania zjawiska palenia papierosów opinie młodzieży były różnorodne. Jako sposób najskuteczniejszy (55,7%) gimnazjaliści uznali pomoc ze strony koleżanek i kolegów. Za wysoce skuteczne wymieniali również dostępność do obiektów sportowych (43,4%) (ryc. 4).

Osoby, do których młodzież paląca papierosy zwróciłyby się o pomoc w zaprzestaniu palenia, to rodzice oraz przyjaciele (matka — 65%, ojciec — 51%, przyjaciele — 54,5%) (ryc. 5). W stosunku do innych osób pracujących w szkole czy w ośrodku zdrowia młodzież ma niewielkie zaufanie i rzadko zwróciłyby się do nich o pomoc, podejmując próby zerwania z nałogiem (ryc. 5).

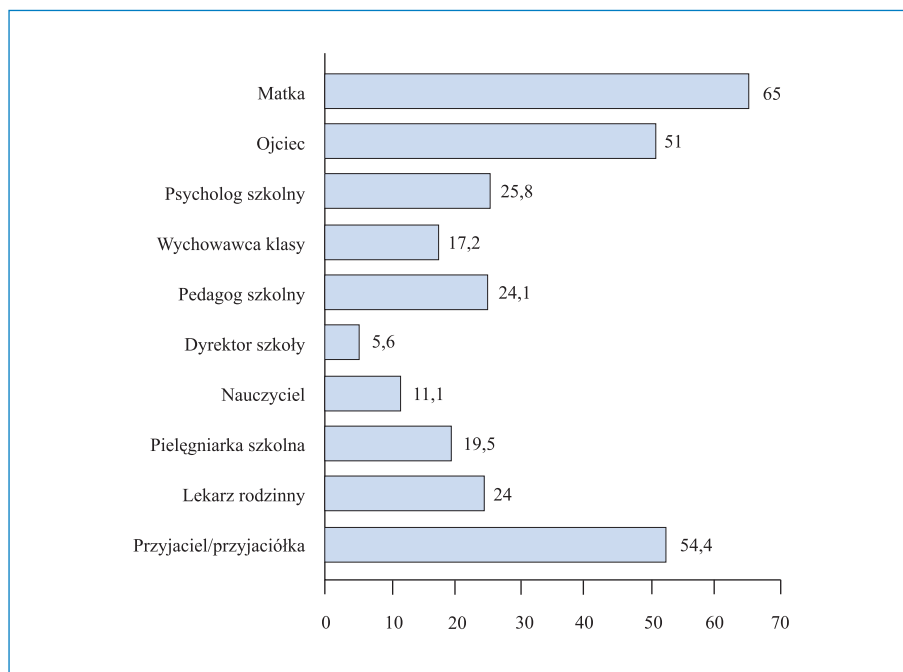
Dyskusja

Palenie papierosów przez dzieci i młodzież jest bardzo niekorzystnym, narastającym zjawiskiem w wielu krajach na świecie. Coraz częściej podkreśla się również niekorzystny wpływ tak zwanego biernego palenia, czyli wdychania dymu tytoniowego przez dzieci z najbliższego otoczenia. Zjawisko to często prowadzi do schorzeń układu oddechowego, szczególnie zaostżeń astmy oskrzelowej, zakażeń dróg oddechowych

Rycina 4. Skuteczność sposobów ograniczania palenia papierosów w opinii młodzieży gimnazjalnej

Figure 4. Effectiveness of smoke restrictions in the opinion of junior high school students

Rycina 5. Odsetek osób, do których zwróciłaby się młodzież paląca papierosy o pomoc w zaprzestaniu palenia

Figure 5. Percentage of people to whom youth would turn for help with smoking problem

lub kaszlu [2]. Niestety palenie papierosów jest bardzo powszechne. Szacuje się, że połowa dzieci na świecie regularnie wdycha dym tytoniowy z otoczenia. Więk-

szość autorów stwierdza, że dzieci najczęściej rozpoczynają palenie papierosów w okresie dojrzewania [2–5]. Niekorzystny wpływ palenia papierosów i jego

odległe skutki są obecnie poznane i opisane, jednak ze względu na wciąż wysoki odsetek palącej młodzieży należy nieustannie podkreślać zmiany chociażby w układzie krwionośnym czy oddechowym, jakie wiążą się z paleniem tytoniu.

Stjerna i wsp., badając nastolatki ze Sztokholmu, wykazali, że młodzież jest dobrze wyedukowana i poinformowana o skutkach zdrowotnych palenia tytoniu czy używania tabaki. Jednak pomimo prowadzonej edukacji w szkole i wielu innym zapobiegawczym działaniach, nowe pokolenia nastolatków wciąż sięgają po papierosy [6]. Autorzy podają, że w Szwecji, a także w wielu krajach Europy Zachodniej, palenie papierosów przez nastolatki jest tak samo częste u dziewcząt co u chłopców [6, 7]. Tę zależność zaobserwowano również wśród gimnazjalistów szkół szczecińskich.

Nastolatki, poszukując „bezpiecznych” argumentów dla swojego wyboru, wydają się przekonani, że następstwa zdrowotne palenia wystąpią u nich po wielu latach. Poza tym część z nich uważa, że palenie papierosów jest „naturalnym” elementem modnego stylu życia. Miłe spędzenie wolnego czasu, wyjście razem z przyjaciółmi sprzyja wspólnemu paleniu papierosów. Nastolatki uważają, że *human nature* czyni z nas ludzi podatnych na używanie tytoniu [6].

Hoffman i wsp. wykazali wzrost występowania różnych problemów społecznych i szkolnych wśród dzieci w wieku 12–18 lat, które paliły tytoń i spożywały alkohol [8]. Mazur i Woynarowska pokazały, że codzienne palenie tytoniu i picie alkoholu wśród badanych 15-latków sprzyja występowaniu zachowań ryzykownych [9]. Są to z reguły sytuacje inicjujące zażywanie środków psychoaktywnych, takich jak marihuana czy haszysz. Doniesienia o stosowaniu substancji psychoaktywnych przez chłopców i dziewczęta były niemalże jednorodne, natomiast zdecydowanie częściej chłopcy uczestniczyli w bójkach i jako pierwsi podejmowali inicjację seksualną [9]. Kumulacja palenia tytoniu i spożywania alkoholu wielokrotnie zwiększa ryzyko wystąpienia innych zachowań wpływających negatywnie na rozwój młodych organizmów, w tym sytuacji zagrożenia życia w następstwie udziału w bójkach czy przyjmowania leków w celu odurzenia [9]. Van den Bree i wsp. wskazali, że eksperymentowanie z papierosami zwykle ma miejsce podczas wieku dojrzewania, co potwierdza się w wielu badaniach na całym świecie [10]. Substancje, z którymi młodzież eksperymentuje w tym wieku, wiążą się ze szczególnym ryzykiem, ponieważ młode organizmy są bardzo wrażliwe na społeczne wpływy, mają niższy poziom tolerancji, a w konsekwencji mogą się uzależnić, spożywając niższe dawki substancji niż dorośli [10]. Amerykańska Akademia Pediatria w raporcie z 2009 roku podkreśliła powagę problemu spożywania tytoniu przez mło-

dych ludzi. Szacuje się, że 80–90% dorosłych palaczy rozpoczęło palenie w okresie dojrzewania [11]. Dwóch z trzech stało się regularnymi, codziennymi palaczami przed osiągnięciem 19. roku życia. Co roku w Stanach Zjednoczonych około 1,4 mln dzieci przed 18. rokiem życia zaczyna palenie i prognozuje się, że wielu z nich umrze przedwcześnie na choroby związane z paleniem tytoniu [11]. W raporcie podkreślono istotną rolę pediatrów w redukcji opisywanego zjawiska, edukacji, screeningu i wykrywaniu problemów „nikotynowych” [11].

Interesujące wnioski z badań wyciągnęli naukowcy z Tunezji, którzy przeprowadzili badania wśród dzieci 12–16-letnich. Stwierdzili, że 26% nastolatków było palaczami, a zjawisko to było skorelowane z nabywaniem przez młodzież kolejnych poziomów w nauce [12]. Wśród uczniów, którzy spróbowali tytoniu, 65% zostało palaczami. Podobne zjawisko zaobserwowano także wśród gimnazjalistów szkół szczecińskich: spośród 50% gimnazjalistów, którzy chociaż raz sięgnęli po papierosa, 21% zostało palaczami. W 18% przypadków dzieci miały przyzwolenie na palenie papierosów od rodziców.

Badacze tunezyjscy wykazali, że pierwszy papieros jest wypalany z ciekawości [12]. W badaniach autorów niniejszej pracy 69% młodzieży gimnazjalnej paliło na spotkaniach z rówieśnikami, zaś niespełna 50% z powodu nudy. Pierwszy papieros został wypalony z powodu chęci zaimponowania i „zaistnienia” w środowisku (64%) oraz, w mniejszym odsetku (57%), z powodu tak zwanej „mody” wśród młodzieżowych zachowań.

Interesujące wyniki uzyskali naukowcy z Izraela, którzy wykazali silną zależność pomiędzy używaniem „fajki wodnej” a podejmowaniem przez młodzież ryzykownych zachowań [13]. Należy również zaznaczyć, że dostępność do papierosów, a tym samym ich cena, w znacznym stopniu determinują palenie wśród uczącej się młodzieży, która nie posiada jeszcze stałych dochodów [14, 15]. Zjawisko palenia papierosów jest nadal powszechne w wielu krajach na świecie. Pomimo prowadzonej edukacji, w wielu krajach nie obserwuje się spadku częstości palenia wśród młodzieży.

Duże znaczenie dla kształtowania zachowań, szczególnie badanej młodzieży gimnazjalnej, mają wzorce rodzinne, a zwłaszcza palenie papierosów przez rodziców. Niepokojący jest fakt, że młodzież sięga po papierosy głównie, aby zaimponować swoim rówieśnikom. Widoczne jest przekonanie, że palenie papierosów podnosi pozycję w grupie. Badana młodzież gimnazjalna pali z powodu nudy, braku zainteresowań i innych ciekawych zajęć. Paleniu tytoniu zazwyczaj towarzyszy picie alkoholu. Zjawisku temu sprzyjają grupowe wyjścia do klubów, kawiarni czy modnych dyskotek.

Wnioski

Głównymi przyczynami palenia papierosów przez młodzież gimnazjalną są moda i nuda. Młodzież uznaje, że palenie papierosów podnosi ich pozycję w grupie. Młodzież gimnazjalna paląca papierosy zazwyczaj pije również alkohol. W walce z zaprzestaniem palenia młodzież najchętniej liczy się z opiniami koleżanek i kolegów, a o pomoc zwróciłyby się do rodziców. Teren szkoły i przerwy międzylekcyjne to miejsce i sytuacje, w których często młodzież gimnazjalna pali papierosy z kolegami i koleżankami. Aby obniżyć częstość palenia, należy skutecznie zmieniać wzorce obecnie uznawane przez młodzież.

Piśmiennictwo

1. Skowrońska A. Uzależnienia w opiniach młodzieży. <http://www.edukator.org.pl>
2. Zatoński W. Zdrowie dzieci a bierne palenie. Centrum Onkologii Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie, Warszawa 2002.
3. Mumford E.A. Adolescent smoking: The role of employment and income. Ph.D., The Johns Hopkins University 2002, 181 pages; AAT 3046522.
4. Sharma R., Grover V.L., Chaturvedi S. Tobacco Use Among Adolescent Students and the Influence of Role Models. In: *J. Com. Med.* 2010; 35 (2): 272–275.
5. Kowalewska A., Mazur J., Woynarowska B. Palenie tytoniu przez młodzież w okresie dojrzewania a jej środowisko społeczne. *Roczniki PZH* 2004; 55 (4): 363–375.
6. Stjerna M.L., Lauritzen S., Tillgren P. Social thinking and cultural image: teenagers' notions of tobacco use. *Social Science & Medicine* 2004; 59: 573–583.
7. Kotwal A., Thakur R., Seth T. Correlates of tobacco-use pattern amongst adolescents in two schools of New Delhi. In: *J. Med. Scien.* 2005; 59 (6): 243–252.
8. Hoffman J.H., Welte J.W., Barnes G.M. Co-occurrence of alcohol and cigarette use among adolescents. *Addictive Behaviours* 2001; 26 (1): 63–78.
9. Mazur J., Woynarowska B. Współwystępowanie palenia tytoniu i picia alkoholu w zespole zachowań ryzykownych u młodzieży szkolnej. *Tendencje zmian z latami 1990–2002. Alkoholizm i Narkomania* 2004; 17 (1–2): 29–43.
10. Van den Bree M., Whitmer M., Pickworth W. Predictors of smoking development in a population-based sample of adolescents: a prospective study. *J. Adoles. Health* 2004; 35: 172–181
11. Sims T.H., Williams J.F., Behnke M. i wsp. Technical report — Tobacco as a substance of abuse. *Pediatrics* 2009; 124 (5): 1045–1053.
12. Abdelkafi Koubaa A., Chibani M., Bel Abed N. i wsp. Smokers teenagers in colleges of Zaghuan. *Tunisie Medicale* 2009; 87 (9): 569–572.
13. Korn L., Harel-Fisch Y., Amitai G. Social and behavioural determinants of nargila (waterpipe) smoking among Israeli youth: Findings from the 2002 HBSC survey. *J. Subs. Use* 2008; 13 (4): 225–238.
14. Slater S. The association between tobacco marketing practices and youth smoking attitudes, beliefs and behavior. University of Illinois at Chicago, Health Sciences Center 2005, 203 pages; AAT 3199958.
15. Lovato C.Y., Zeisser C., Campbell H.S. Adolescent smoking: effect of school and community characteristics. *Am. J. Preven. Med.* 2010; 39 (6): 609–610.